

Elvonják végképp

Meghalt Tandori Dezső. Az ember – mit tehetne? – fogja egy verseskötetét (*A semmi kéz*, 1996), s fellapoz egy verset.

3 ló, apjuk *Munkamániás*,
futott ma Enghienben.
Mivel ez ért annyit, mint bármi más,
kimentem.

Így kezdődik – a mottó után – a *Húzott felhők, három ló* című vers. Minden jelentéktelen. A költő kimegy a lóversenyre. Célokat tűz ki maga elé – mint a kötetbeli előző vers, *A szakadék pillanat* mondja – „részben csupán azért, / hogy az egész azt rejtene, / mit rejt a szakadék.” „Megyek inkább emlék platánjaim / levelei közt, lombjai alatt. / Enghienben az őszi Amélie-n / nézek vadszőlőbordó falakat”. Erre a távoli Ady-reminiscenciára rímel a mi versünk mottója:

„*Úgy voltak jók, ahogy vannak. Ki tudja.*
Ott mentem a rue Amélie-n. Befutja bordó terméskő bordázatait az őszi vadszőlő. Ott ültek. Itt.” –,

amely azért kurzív és azért van idézőjelben, hogy külön tartsa a verstől, amelyet előkészít. Az első sor ismert lóversenymondás (Úgy, ahogy vagytok!), s még az utolsó két, egészen rövid mondatnak is előkészítő jelentése van.

A Montmorency-temető felett
veszélyesen lógtak a felhők.

Megázunk még, lehet.
A rajt pillanata eljött.

A rue Amélie, mint az Orlay
utca csak itt, Enghienben.
De Montmorency nem az Óbudai.
Aligha lehet majd itt pihennem.

Szinte nem történik semmi. Az út a párizsi ügetőhöz a Gellérthegyre kapaszkodó fás utcára emlékeztet, a temető felett gyülekező felhők az óbudai temetőt juttatják a beszélő eszébe, s azt, hogy meghal. (Ady őszi, párizsi versében „égtek lelkemben kis rözse-dalok: / Füstösek, furcsák, búsak, bíborak, / Arról, hogy meghalok.”)

Leültem hát két padra. Egyikük
az Amélie platánjai alatt.
Már hullt platánlevelek mindenütt
A másik meg egy lópályai pad.

Megjelenik a végtelen egyszerűségben az abszurd költői bátorság. „Leültem hát két padra.” Két szék között a pad alatt; van ilyen szólasmondás. Ám mivel a vers végtelenül egyszerű, nem nehéz a térben abszurd állítást felbontani időbeli pillanatokra, ami visszafele is megérteti, hogy egyszerre történik kettő: a „kimenés” az ügetőre, és az ott-tartózkodás.

Az összevonó felhők elvonultak,
Ügetőkert, temetőkert.
A *Munkamániás*-fiak loholtak,
megtették az első kört.

Nemcsak kettő, az Amélie utca és a lóversenypálya, hanem három: az elmében ott marad a temető képzete is. A szakasz első két sora tartalmilag annyit mond, hogy mind a temető, mind az ügető fölül elvonultak a felhők. De az „Ügetőkert, temetőkert” sor valami olyan kimondatlan képzetet is vonz magához, hogy „egyre megy”, s ez visszaidézi az első szakasz harmadik sorát: „Mivel ez ért annyit, mint bármi más”. S valami a vers édessége ellen, a kancsalrím: kert – kört. A vicces lónév, hogy a befutóra megtett három ló „Munkamániás” ivadéka, a Tandori más lóversenyverseire is jellemző névmágia jegyében fogant; a fogadást nem az esélyek indokolják, hanem az, hogy a név megpendít egy húrt a munkamániás költő szívében.

A felhők és a hazavonulók tömegesen jelezték a nap végét. Így lesz majd – nem szólsz – a vonót elvonják végképp.

Így fejeződik be a vers. Összevonja az elvonuló felhőket, a hazavonuló népet, a vonót (a költészet ősi – a magyar költészetben Vörösmartytól Zelkig kiváltképpen – szimbólumát), amelyet majd elvonnak a nap végén, amikor meghal az ember.

Íme, egy remekmű a sok közül. A magyarázat, amelyet megkíséreltem, persze bicegő és törékeny, de itt van a vers, összeolvasható, megfelel magáért. Tandori a Weöres–Pi-

linszky–Nemes Nagy–Juhász–Nagy László-korszak utáni nemzedék legnagyobb költője volt. 1968-as első kötete (*Töredék Hamletnek*), majd különösen 1973-as második kötete (*Egy talált tárgy megtisztítása*) alapvetően változtatta meg versszemléletünket, s ezzel a magyar líra további történetét. Az elsőben a csöndközeli tragikus minimalizmus jutott korábban elképzelhetetlen határaihoz. A második címében a talált tárgy József Attilára utalt, magát az emberéletet jelentette, amely mindennapiságában vált ennek a költészetnek a végtelen anyagává. A minimalizmus most egy határtalan és tagolatlan területen, a saját élet területén jelenik meg, s a „megtisztítás”, azaz a kiemelés, a jelentőségtulajdonítás is minimalizálódik (miközben a szövegtömeg maximalizálódik). „Mivel ez ért annyit, mint bármi más.” Nem önértelmezés ez, hanem az önleírás végtelen feladata. A programra, ami kitöltötte Tandori életét, Sántha József írta le a legtalálhatóbb képet: „a folytonosan magát másoló szerzetes”. Valószínűleg a „minden mennyiségre”, az irdatlan tömegre volt szükség – a Digitális Akadémia bibliográfiája 127 kötetet sorol föl –, hogy mindig, minden korszakában, mindvégig, de szinte véletlenszerűen hatalmas költői pillanatok keletkezzenek. Ezekből mutattam egy példát a sokszáz közül.

Radnóti Sándor